

A Kiss Lajos-díj 2024. évi nyertese: dr. Köteles-Szöke Melinda

Köteles-Szöke Melinda 1983-ban született Debrecenben. Középiskolai tanulmányait a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban végezte, majd a Debreceni Egyetemen szerzett magyar, valamint latin nyelv és irodalom szakos diplomát. 2007-ben az egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskolájában a magyar nyelvészeti alprogram hallgatója lett. 2013-ban védte meg A garamszentbenedeki apátság 1075. évi alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata (Szempontok interpolált okleveleink nyelvészeti vizsgálatához) című doktori értekezését, és szerzett általa PhD-fokozatot.

2010 szeptemberétől 2012 júniusáig egy pályázati program keretében a Magyar Nyelvtudományi Tanszék tudományos segédmunkatársa, majd az ezt követő évben predoktori ösztöndíjasa. 2013 júliusától tudományos segédmunkatárs, 2014 szeptemberétől pedig tudományos munkatárs a HUN-REN-DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoportban.

Fő kutatási területe a magyar nyelvtörténet. Saját kutatómunkája mellett a kezdetektől részt vállalt a Magyar Nyelvtudományi Tanszéken folyó névtani programokban is, így a Korai magyar helynévszótár című sorozat feladataiban, illetve a Magyar Digitális Helynévtár korai helynévtári moduljának a kialakításában. Jelenleg az MTA által támogatott, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által koordinált Magyar Nemzeti Helynévtár Program munkálatainak is aktív résztvevője.

Kutatói tevékenysége mellett oktatói munkát is folytat, a különböző egyetemi képzési formákban mintegy féltucatnyi különböző tantárgyat tanított. Eddigi tudományos pályájának sikerességét mutatja két rangos elismerés: 2017-ben elnyerte az Akadémiai Ifjúsági Díjat, illetve sikeresen pályázott az OTKA Posztdoktori Kiválósági Programjára, amelynek 2020-tól 2023-ig ösztöndíjasa volt.

Köteles-Szöke Melinda kutatói pályája a kezdetektől egy irányban halad. Latin szakos végzettsége mintegy predestinálta is arra, hogy legkorábbi, 2008-tól rendszeresen megjelenő írásaiban a régi helynevek latinizálásának kérdéseivel, illetve a hiteleshelyi oklevelek helynévi szórványainak nyelvtörténeti forrásértékével foglalkozzon. Érdeklődését igen hamar felkeltették a korai, 11. századi oklevelek, elsőként a garamszentbenedeki apátság alapítólevele, amelyet számos szempontból vont vizsgálat alá. Tanulmányaiban átfogóbb igénnyel foglalkozott az oklevél nyelvtörténeti feltárásának lehetőségeivel, illetve megvizsgálta az oklevél nyelvtörténeti szempontból is releváns kronológiai rétegeit is. Kutatásai során ekkor került előtérbe általában véve is az ún. interpolált oklevelek kérdése. A magyar nyelvtörténet korábbi álláspontjának felülvizsgálatát végezte el akkor, amikor meggyőzően igazolta, hogy ezek a korai interpolált oklevelek – megfelelő módszertant alkalmazva – a magyar nyelvtörténet értékes forrásaiként értékelhetők, elemzésük nyomán pedig nyelvtörténeti tudásunk jelentős újabb ismeretekkel gazdagodhat e korai, egyébként meglehetősen forrásszegény időszakra vonatkozóan. A korai interpolált oklevelek vizsgálatának ezt az általánosan alkalmazható új módszertanát Köteles-Szöke Melinda maga dolgozta ki részleteiben. Az alapítólevélhez kapcsolódó írásaiban olvashatunk a magyar nyelvű szórványok és a latin nyelvű szövegek kapcsolatáról, a szórványok latin szöveggörnyezetbe illesztésének nyelvi megoldásairól,

illetve egyes konkrét nyelvi elemek felfejtéséről is. A garamszentbenedeki alapítólevél általa elvégzett nyelv- és névtörténeti elemzésének eredménye egy jelentős összefoglaló monográfia formájában látott napvilágot. Ez a kötet azoknak a nyelvemlék-monográfiáknak a sorába illeszkedik, amelyek egy-egy korai (az Árpád-korból való) oklevél teljes körű nyelv- és névtörténeti feldolgozását végzik el. Az ezután született tanulmányai is egyértelműen bizonyítják fentebb említett új vizsgálati módszerének eredményes alkalmazhatóságát.

A 2010-es évek végétől az érdeklődése egy újabb forrás, a Bakonybéli apátság alapítólevele felé fordult. Az erről szóló tanulmányok a garamszentbenedeki alapítólevél módszeres vizsgálatának méltó folytatói. Ezen oklevél nyomán egy újabb, a nyelvtörténeti vizsgálatokban korábban – az interpolált oklevelekhez hasonlóan – háttérbe szorított forrástípus, a hamis oklevelek problematikája került előtérbe. Köteles-Szőke Melinda munkáiban megvilágítja az oklevél kronológiai rétegeit, bizonyítja e forrás nyelvtörténeti jelentőségét, bemutatva az alapítólevél birtokneveit is.

Hasonló szempontok alapján kezdett egy újabb forrás, a Pécsváradi oklevél elemzésébe: megvizsgálja az itt fellelhető helynevek nyelvi környezetét, a szövegben megfigyelhető latinizálást és annak hiányát, foglalkozik az oklevélben fellelhető – korai nyelvállapotot jellemző – tövégi magánhangzóval álló helynevek kérdésével, illetve egy-egy konkrét szórvány elemzése is napvilágot látott a tollából. Ebbe a sorba illeszkedik végül a Zalavári oklevelek teljes körű vizsgálata is. Az egyes oklevelek nyelvtörténeti értékelése révén mutatta be sikeresen az oklevelek hálózati kapcsolatait mint olyan módszert, amely a bizonytalan kronológiai státuszú oklevelek feltárásához is nagy segítséget nyújthat. Mindezen munkák mind egy irányba vezetnek: most készülő monográfiájában Köteles-Szőke Melinda összegzi mindazt a tudásanyagot, amelyet Szent István király hamis okleveleinek nyelvtörténeti vizsgálata során feltárt. Ez a munka nemcsak a magyar nyelvtörténetnek lesz meghatározó kézikönyve, de bátran támaszkodhatnak rá más történeti tárgyú tudományterületek képviselői is.

Köteles-Szőke Melinda tudományos teljesítményét jól mutatja, hogy publikációs jegyzéke az MTMT adatbázisa szerint 55 tudományos közleményt tartalmaz, írásai rangos fórumokon jelennek meg. Hazai és nemzetközi konferenciákon 42 alkalommal szerepelt előadóssal. Tudományos munkásságának hatását jelzi a munkáira történt 311 független hivatkozás.

A fentieket figyelembe véve és mérlegelve a Kiss Lajos-díj kuratóriuma úgy döntött, hogy 2024-ben e tudományos díjat az eddigiekben végzett tudományos munkája elismeréseként dr. Köteles-Szőke Melidának ítéli oda.

Debrecen, 2024. június 4.

Dr. Rácz Anita
a kuratórium elnöke

Dr. Hoffmann István
a kuratórium tagja

Dr. Tóth Valéria
a kuratórium tagja

Dr. Orosz László
a kuratórium tagja

Dr. Solymosi László
a kuratórium tagja

ANITA RÁCZ, Winner of the 2024 Lajos Kiss Prize: Dr Melinda Köteles-Szőke

The Lajos Kiss Prize, awarded every two or three years since 2006, is considered to be a highly prestigious award for young onomasticians. The 2024 winner of the prize is Dr Melinda Köteles-Szőke, research fellow at the Institute of Hungarian Linguistics of the University of Debrecen. She was given this award for his contribution to Hungarian Historical Onomastics, especially for her research on place names.

Keywords: onomasticians, Kiss Lajos Prize, Szőke Melinda, Hungarian place names, historical toponomastics